

**ПІДПРИЄМНИЦЬКІ НАМІРИ СТУДЕНТІВ- РЕЗУЛЬТАТИ
ОПИТУВАННЯ, ВИСНОВКИ ТА РОЗДУМИ ЩОДО РОЗБУДОВИ
ЕКОСИСТЕМИ ПІДТРИМКИ АКАДЕМІЧНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**ENTREPRENEURIAL INTENTIONS OF STUDENTS – RESULTS SURVEYS,
CONCLUSIONS AND CONSIDERATIONS ON DEVELOPMENT ACADEMIC SUPPORT
ECOSYSTEMS ENTERPRISES**

Анотація. Викладені результати емпіричного дослідження, об'єктом якого стали підприємницькі наміри, підприємницька реалізація та підприємницький потенціал українського студентства. На цій основі запропоновані стратегії, спрямовані на підвищення ролі університетів у сприянні формування підприємницьких намірів та пропозиції щодо розбудови екосистеми підтримки академічного підприємництва.

Abstract. The results of the empirical research with the research object of entrepreneurial intentions, entrepreneurial realization and entrepreneurial potential of Ukrainian students were described. Based on the research results the strategies aimed at the enhancement of the role of universities in the formation of students' entrepreneurial intentions were proposed. The suggestions regarding the development of the ecosystem of academic entrepreneurship support were given.

Передумовою успішної розбудови інноваційного підприємництва є формування нової генерації підприємців-інноваторів, зокрема за рахунок студентів та випускників ЗВО України. Швидкість, масовість та результативність залучення студентської молоді до підприємницької спільноти залежить від багатьох факторів, зокрема від рівня їх підприємницьких намірів.

Якими ж є підприємницькі наміри сучасних студентів та як університети можуть сприяти їх більш активному формуванню та реалізації? Пошук відповіді на ці питання і спонукав автора до проведення емпіричного дослідження стану розвитку студентського підприємництва, яке було проведено на базі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана в період з 8 січня по 23 лютого 2022 року.

В основу розробленої анкети було покладено міжнародний проект Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey (GUESSS) «Глобальне дослідження підприємницького духу студентів» [1], який реалізується вже майже 20 років (з 2003 року) Швейцарським інститутом малих підприємств та підприємництва Університету Св. Галлена. У 2021 році в

ньому взяли участь 58 країн, зокрема і Україна. Звіт за результатами опитування оприлюднено в [2]. До складу розробленого опитувальника крім питань, аналогічних питанням проекту GUESSS, включено і авторські запитання, які враховують особливості підприємницької діяльності в Україні, реалії формування підприємницьких компетенцій у студентів ЗВО (інструменти підтримки розвитку підприємництва, поширені в українських університетах).

Вибіркову сукупність склали 248 студентів Києва, Полтави, Одеси, Кривого Рогу, Івано-Франківська. Вік - 18-20 років; статеву структуру респондентів : 62,15 % жінки, 37,9% чоловіки; 91,5% респондентів в теперішній час опановує освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр» (навчаються переважно на 2-3 курсі). Більше половини респондентів опановують одну з 3-х спеціальностей: «Підприємництво»- 31%, «Економіка»- 27,8% та «Менеджмент» - (10,9%). Це саме ті спеціальності традиційно вважаються найкращою освітою для майбутніх потенційних підприємців.

Підприємницькі наміри студентів вивчалися за допомогою питань опитувальника, які дозволяють оцінити кар'єрні наміри (плани) безпосередньо після завершення навчання (ПН поточні) та через 5 років по завершенню університету (ПН перспективні).

Як показало проведене опитування, по завершенню університету планує здійснювати підприємницьку діяльність (*підприємницькі наміри поточні*) приблизно четверта частина респондентів- 24,6%. Ще 6,5% буде підприємців в порядку наступництва - будуть продовжувати сімейний бізнес. Найбільш поширеним кар'єрним баченням є працевлаштування в бізнес-структурах різного розміру - більше третини респондентів (38,7%) саме так бачить своє майбутнє. В некомерційних організаціях (державні, академічні, неприбуткові) планує працевлаштуватися найменша частка респондентів- 5,6%. Кожен четвертий респондент (24,6%) поки не визначився щодо свого працевлаштування та буде розглядати усі наявні можливості.

При прогнозуванні на 5-річний період наміри респондентів (*перспективні підприємницькі наміри*) суттєво змінюються. Підприємницькою діяльністю планує займатися 53,6%, що на 29% більше, ніж відразу по завершенню університету. Можна вважати, що ця частка респондентів є підприємницько- налаштованою, проте тверезо оцінює свої можливості та задля забезпечення свого підприємницького успіху вважає за доцільне на першому етапі попрацювати як найманий працівник. Напевно це пов'язано з прагненням набуття професійного досвіду, формування необхідних зв'язків, капіталу тощо. Майже вдвічі (на 3,6%) скорочується і частка підприємців в порядку наступництва, що можна пояснити «виходом» з сімейного бізнесу в самостійну підприємницьку діяльність з різних причин (формування своєї «ніші»). Розробка власної підприємницької ідеї, вимушеність здійснення сімейного бізнесу в наслідок конфліктів тощо). Відповідно, частка респондентів, яка через 5 років по завершенню університету планує працюватися в якості найманих працівників скорочується на 18,1% і становить лише 20,6%. Знижується також частка осіб, які не визначилися (до 17,3%).

Тобто загальний рівень підприємницьких намірів за результатами нашого дослідження оцінено на рівні : поточні (по завершенню університету) 31,3% ; через 5 років він зростає до

56,4%,. Для порівняння : згідно GUESS- 2021 середньосвітовий показник підприємницьких намірів становить 17,8% (поточні) та 32.3% (перспективні). Україна посідає «почесне» 10 місце в світовому рейтингу за рівнем підприємницьких намірів, суттєво випереджаючи як провідні розвинуті країни світи (США - 16,7% / 40%, Німеччина- 5,3% / 17,6%), так і лідерів серед країн ЄС (Албанія-26,7% / 44,9%; Болгарія- 27,5% / 44.1%; Словенія - 15,8% / 37,7%; Польща- 16,8% / 34.4%; Угорщина - 12,5% / 34.4%; Греція-12.4% / 32.2%). Більш високий (порівняно з українським) рівень підприємницьких намірів мають тільки ряд країн, що розвиваються зокрема: Нігерія- 53.7% / 65,2%; Індонезія - 38,9% / 60,2% ; Еквадор 38,1% / 58,0%; Домініканська республіка-31.5% / 57,4%; Мексика - 32.1% / 57,2%; Колумбія-37% / 57%; Марокко-30,9% / 53,7%; Непал- 34.% / 51,8%; Болівія-55% / 51.8% [2].

Високий рівень підприємницьких намірів українського студентства є результатом синергії багатьох факторів, зокрема підприємницької реалізації (досвід та поточне здійснення підприємницької діяльності) та підприємницького потенціалу – готовність до її здійснення в майбутньому, а також системи підтримки підприємницької діяльності з боку університету, яка в межах нашого дослідження розглядалася як сукупність 4-х взаємопов'язаних складових (освітня, концептуальна, фінансова та психологічна підтримка). Ступінь взаємозалежності визначених факторів є складною та стане предметом наших окремих досліджень.

Стан *поточного здійснення підприємницької діяльності* українського студентства є наступним : 85% українських студентів в теперішній час не займаються підприємницькою діяльністю, концентруючи свої зусилля на навчальній діяльності, але працюють найманими працівниками (для набуття досвіду та фінансової незалежності). Володіє власним бізнесом тільки 4% респондентів, ще 11%- займаються створенням та організацією власного бізнесу. Тобто фактично є підприємцем або здійснює підготовчу роботу по створення власного бізнесу кожен 6-ий респондент.

Рівень підприємницького досвіду українських студентів є достатньо високим : кожен 5-тий студент вже має досвід підприємницької діяльності, хоча і незначний (13,3% - до 1 року («початківець»); 5,6%до 3-х років («досвідчений»), 0,4% - більше 3-х років(«ветерани»)). Ще 11,7% планують розпочати свій бізнес у поточному році.

Підприємницький потенціал українського студентства оцінювався в нашому дослідженні в розрізі 2-х складових : функціональна готовність до здійснення підприємницької діяльності та інтегральна самооцінка готовності до започаткування власного бізнесу.

Впевненість українських студентів щодо здатності впоратися з підприємницькими функціями та задачами (*функціональний потенціал*) є достатньо високою: 15,7% респондентів повністю, 49,6%- частково впевнені у своїй здатності виконувати підприємницькі функції. Частка повністю та частково невпевнених становить відповідно тільки 1,2% та 4,4%.

Найбільш високу впевненість отримали такі функції та задачі як : «Прийняття відповідальності за ідеї та рішення» – 49,6% респондентів повністю впевнені в своїй здатності; «Постановка та досягнення цілей» та «Приведення своєї компанії до успіху»,

«Формування нових ідей» більше третини респондентів продемонстрували повну впевненість (34,1%, 34,1%; 33,1%, відповідно). Найнижчий рівень впевненості отримали такі функції та задачі як : «Заснування компанії», «Зменшення ступеня ризику та невизначеності», «Управління часом» - відповідно, 4,4%, 3,6% та 3,6% респондентів повністю невпевнені в своїй здатності виконувати ці функції та задачі.

Інтегральне оцінювання здатності виконання підприємницьких функцій та задач за 5-ти бальною шкалою показало, що найвищий інтегральний бал мають такі функції як: «Прийняття відповідальності за ідеї та рішення» (4,2 бали); «Постановка та досягнення цілей» (4,0 бали), «Формування нових ідей» (3,9 балів). Найнижчі результати мають такі функції як «Розробка нових продуктів та послуг» та «Зменшення ступеня ризику та невизначеності» (по 3,4 бали), що потребує відповідних корегувальних дій та заходів : введення відповідних навчальних курсів (модулів, тем) та/або зміни навчально-методичного забезпечення викладання відповідних дисциплін (модулів, тем) в разі їх наявності.

Інтегральна самооцінка готовності респондентів до започаткування власного бізнесу є достатньо високою : найбільша частка респондентів - 41,9% оцінює свою готовність як задовільну, 30,2%- як добру, а кожен 10-ий респондент (10,5%) як відмінну. В той же час 17,3% респондентів оцінюють вважають, що вони недостатньо готові до започаткування власного бізнесу: 2,0% оцінили рівень своєї готовності як незадовільний, а кожний 6-ий (15,3%) як поганий. Інтегральна оцінка готовності за 5-ти бальною шкалою становить тільки 3,319, тобто трохи більше ніж задовільний рівень. Незважаючи на достатньо високий рівень самооцінки, актуальність завдання подальшого покращення підприємницького потенціалу не викликає сумнівів та потребує адекватних управлінських дій та заходів, в тому числі з боку університетів.

Якою ж має бути для такого портрету українського студентства» екосистема підтримки підприємництва, зокрема інноваційного та академічного ?

Базуючись на вищевикладених результатах опитування, можна запропонувати наступні стратегії посилення ролі університетів у формуванні підприємницьких намірів.

Стратегія № 1 – орієнтація на підприємницько- налаштованих студентів. Передбачає наступний алгоритм дій :

1. З перших місяців навчання сконцентрувати увагу на виявленні тих 11,5% студентів, які знаходяться в стадії пошуку бізнес-ідеї та започаткування власного бізнесу. Для цього доцільним є проведення вхідної (відразу після вступу до університету) оцінки підприємницької налаштованості студентів («Підприємницький барометр»).

2. Розробка для цих студентів індивідуальної траєкторії навчання, яка передбачає з одного боку, максимальну кількість дисциплін, спрямованих на формування підприємницьких компетенцій . з іншого, максимально адаптована на пошук та тестування бізнес-ідей та бізнес-моделей, в тому числі при підтримці менторів з числа викладачів ЗВО, його бізнес-партнерів та міжнародних організацій.

3. Активне та пріоритетне залучення саме цих студентів до різноманітних ініціатив, спрямованих на розвиток навичок студентів як потенційних підприємців, а саме : семінари (майстер-класи), що проводилися підприємцями; майданчики для спілкування з

потенційними інвесторами; конкурси бізнес-ідей та/ або бізнес-планів; програми коучингу та наставництва для потенційних підприємців; зустрічі для обговорення питань з підприємництва; інші заходи безпосереднього контакту та спілкування з досвідченими підприємцями (концептуальна підтримка).

4. Надання таким студентам фінансової підтримки університету (внески в статутний капітал) під розроблені та протестовані бізнес-ідеї, продукти та бізнес-моделі на умовах подальшої дольової участі університету у майбутньому бізнесі (прибутках та капіталізації).

5. Максимальна популяризація позитивних здобутків започаткованого бізнесу та ролі університету в його розвитку задля формування підприємницької атмосфери та клімату в університеті (психологічна підтримка підприємництва).

Стратегія № 2- вирошування підприємницько-орієнтованих студентів. Передбачає наступні дії та заходи :

1. Включення з перших курсів в навчальні програми в якості обов'язкових підприємницько-орієнтованих дисциплін; сприяння підвищенню науково-методичного забезпечення та якості їх викладання;

2. Максимально широке запрошення усіх без винятку студентів до різноманітних ініціатив та заходів, орієнтованих на популяризацію підприємницької діяльності, позитивного досвіду підприємництва, розробки та тестування навчальних бізнес-проектів, стартапів. залучення усіх студентів до участі в різноманітних конкурсах бізнес-ідей, проектів, акселераційних програм тощо.

3. Активна популяризація наявних здобутків академічного підприємництва з участю материнського університету, запрошення студентів до роботи в стартапах та проектах, створених з участю університету в якості ко-фаундера. а також підготовка власних бізнес-проектів для участі в конкурсних відборах на отримання фінансової підтримки з боку університету та його партнерів

4. Постійний моніторинг підприємницької налаштованості студентів («Підприємницький барометр») з метою виявлення зацікавлених підприємницько-налаштованих студентів, з високим рівнем підприємницького потенціалу та намірів. Перехід до реалізації Стратегії №1 відносно цієї групи студентів.

На наш погляд, обидві стратегії мають право і повинні реалізуватися у ЗВО України. В теперішній час більш масовою є Стратегія №2, проте в умовах жорстких ресурсних обмежень вона не завжди є високо результативною.. Потрібен виважений розподіл ресурсів (інтелектуальних, часових та фінансових) між Стратегіями № 1 та № 2, що дозволить оптимізувати витрати та зусилля, спрямовані на розбудову академічного підприємництва в університетах, та досягти більш високих показників результативності.

Література

1. Офіційний сайт Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey (GUESSS) // <https://www.guesssurvey.org/>
2. 2021 GUESSS Global Report // https://www.guesssurvey.org/resources/PDF_InterReports/GUESSS_2021_Global_Report.